

Beste mensen,

Het lukt me niet zo vaak de eerste lezing op zinvolle wijze te verbinden met het evangelie van de dag, maar deze keer gelukkig wel.

Dat komt – vermoed ik – omdat ik me echt thuis voelde bij het Exodus verhaal met zijn wetten in het Bijbelse Israel, en ik daar dus ook iets over wilde en kon zeggen.

Heel toevallig kon op het eind de overweging in overeenstemming gebracht worden met de actualiteit: een minicommentartaartje bij de reacties n.a.v. de bisschoppensynode.

Tussen haakjes Dagblad Trouw had deze zaterdag m.i. een goed en hoopvol commentaar van Rik Torfs op pagina 26. Zie ook pg 27 en 28 van diezelfde editie.

Goede zondag.

Hans

EXODUS 22

20 Gij zult een vreemdeling niet vernederen,
hem niet benauwen –
want zelf zijn jullie vreemdelingen geweest in het land Egypte.

21 Een weduwe, een wees zult je niet vernederen, geen van hen.

22 Als jij hen vernedert en te neer drukt
en zij schreeuwen,
zij schreeuwen naar mij,
dan zal Ik horen,
horen zal Ik hun schreeuwen.

23 Oplaaien zal mijn toorn,
met een zwaard zal Ik jullie vermoorden,
jullie vrouwen zullen weduwen zijn,
jullie kinderen wezen.

24 Leen jij zilvergeld aan mijn volk,
aan de arme bij jou,
eis zijn schuld niet op,
bereken geen rente.

25 Heb jij van je naaste zijn mantel genomen als pand,
geef het hem terug voor de zon ondergaat

26 want dat kleed is de enige bedekking van zijn huid.
Wat heeft hij anders om in te slapen?

Het zal geschieden:
als hij naar mij schreeuwt,
dat Ik hem horen zal
want Ik, Ik ben genadig.

MATTEÛS 22

- 34 Als de Farizeeën horen
dat hij de Sadduceeën tot zwijgen heeft gebracht
stromen ze bij hem samen.
- 35 Eén uit hen, een wetgeleerde, stelt een vraag
om hem op de proef te stellen:
- 36 Meester, wat is in de Wet, de Thora
het grote gebod?
- 37 Hij verklaart hem:
'liefhebben zul je de Heer, je God
met heel je hart en heel je ziel
en heel je verstand';
- 38 dat is het grote en eerste gebod;
- 39 het tweede, daaraan gelijk:
'liefhebben zul je je naaste als jezelf'.
- 40 Aan deze twee geboden
hangt heel de Wet en de Profeten!

DEERTIGSTE ZONDAG DOOR HET JAAR A

Exodus 22: 20-26
Matteüs 22:34-40

Wageningen 2014

Wanneer het Bijbelboek Exodus verteld heeft hoe God de Tien Geboden op de Sinai aan het volk bekend had gemaakt, volgen er drie hoofdstukken met – wat wij zouden noemen – allerlei religieuze, maar ook profane wetten. Rechtsregels dus. Ze zijn verbonden met de tien geboden door het voegwoordje 'en'. Ze zijn daardoor een nadere uitwerking van de Tien Woorden. Die drie hoofdstukken worden ook wel het Verbondsboek genoemd. In de eerste lezing heeft u er een heel klein gedeelte van gehoord.

Een paar jaar geleden heb ik met een groep mensen systematisch het hele boek Exodus tijdens een wekelijkse bijeenkomst hoofdstuk voor hoofdstuk gelezen. Toen we Hoofdstuk 20 met het Sinai-verhaal gelezen hadden, stonden we voor die drie hoofdstukken met al die wetten. Ik moet eerlijk bekennen, dat mij toen ook de gedachte door het hoofd gespeeld heeft: zullen we dat gedeelte maar niet liever overslaan? Zullen de deelnemers aan deze cursus het - zeker op den duur - niet saai gaan vinden? En wat moeten we er trouwens nog mee in ons eigen leven?

Gelukkig hebben we toch maar alle moed bij elkaar geraapt en zijn er dapper aan begonnen. Neen, we zijn niet van een koude kermis thuisgekomen. In tegendeel. We stonden veronderd hoeveel humaniteit er te ontdekken viel in deze eeuwenoude teksten; zeker toen we de barmhartige rabbijnse uitleg ervan lazen. Maar, laat ik me nu beperken tot wat we vandaag hebben horen voorlezen: amper zeven verzen uit hoofdstuk 22.

Die lezing begon vandaag al met een klarenstoot: jij zult de vreemdeling in uw midden niet vernederen, hem of haar niet benauwen... Wie van ons heeft ooit gedacht – zeg 40, 50 jaar geleden - dat die zin over vreemdelingen, dat die vermaning, nog eens hoogst actueel zou worden in ons land?

En dan de motivatie die met deze aansporing gepaard gaat: want ... je bent zelf vreemdeling geweest in het land Egypte. Dat gold voor de eerste hoorders natuurlijk heel letterlijk. Aan den lijve hadden ze immers zelf ervaren wat het zeggen wil ongewenste vreemdeling te zijn in een totaal onbekend en vreemd land. Maar wat er onder die zin schuilgaat, klinkt als een uiterst moderne opvatting: laat je ethisch handelen gebaseerd zijn op je eigen ervaring. Ethiek is niet: abstracte regels volgen die uit de lucht gevallen schijnen te zijn. Neen, ethiek heeft alles te maken met jouw (en onze gemeenschappelijke) levenservaring, met verworven wijsheid, met meevoelende liefde voor mensen, met wie we dit land moeten delen.

Jezus brengt diezelfde gedachte in een pakkende oneliner in het Nieuwe Testament onder woorden als hij in de Bergrede zegt: Behandel andere mensen dus steeds zoals jij zou willen dat zij jou behandelen. Of, zoals die tekst als een spreuk onder ons leeft: wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet. Jezus durft daar zelfs aan toe te voegen: Dit is het hart van de bijbel, de kern van geheel de Thora en van de Profeten.

Als je de rest van onze eerste lezing na loopt dan komen verschillende marginale groepen mensen aan de orde. De tekst noemt, weduwen en wezen – wij zouden misschien eerder zeggen: mensen met onoplosbare financiële problemen, gezinnen, die afhankelijk zijn van de voedselbank, bejaarden met geen of een veel te klein pensioentje. Velen van ons zouden in dit verband – denk ik – ook ontwikkelingslanden willen noemen. Zeker ook landen met epidemische ziekten als aids en ebola.

Over al die mensen-in-de-knel en over al die probleemgebieden zegt onze Bijbeltekst in alle toonaarden dat de Eeuwige zich daar van harte - ook emotioneel - mee identificeert. Hoezeer wij misschien ook denken en spreken over doodgewone sociale en profane wetten, voor de gelovige mens – jood of christen - wijst iedere sociale wetgeving een spiritueel pad.

Zoals het nietige en verdrukte Israël bevrijd is uit de slavernij, zo moet Israël (en wij met hen) beginnen alle verdrukten te bevrijden en ruimte te creëren voor de ontwikkeling van mensen – voor de kinderen van Israël evengoed als voor de vreemdeling - opdat het beeld Gods, dat in alle mensen huist, tot zijn recht kan komen. In die zin is zorg en aandacht voor mensen niets anders dan dienst aan de Eeuwige (Godsdienst).

Met die laatste opmerking blijkt de eerste lezing van vandaag naadloos aan te sluiten bij de evangeliëlezing. Er wordt daarin geen enkel onderscheid gemaakt tussen het spirituele pad van het Oude Testament en de weg die Jezus wijst. God, de Barmhartige Heer, liefhebben met geheel je hart, wordt daarin immers gelijk en gelijkwaardig gesteld met een tweede gebod, je naaste beminnen als jezelf. Bij dat tweede gebod staat de barmhartigheid van de Heer centraal. Zijn barmhartigheid is onmiskenbaar het rolmodel voor iedere gelovige bij de vervulling van het tweede gebod.

Onze strenge uitspraak: regels zijn regels, vindt in de Heilige Schrift geen enkele weerklank, en al helemaal niet in de rabbijnse interpretatie van Bijbelse wetten. Barmhartigheid is in de Bijbel zelfs de hoogste norm, nog boven rechtvaardigheid uit, ook in de rechtszaal.

Het woord barmhartigheid is in onze kranten en op de TV misschien nog nooit zo vaak gevallen als juist de laatste weken. Barmhartigheid voor mensen die gescheiden zijn geraakt, voor hen die ongehuwd samen wonen, voor mensen met een andere geaardheid.

Soms wordt daarbij die barmhartigheid uitgespeeld tegen de onveranderlijkheid van de geloofsleer en de ethiek. Mij dunkt als er iets onveranderlijk is in ons geloven dan is het wel de barmhartigheid van Onze Lieve Heer, ons ten voorbeeld.

Amen